

(E)Tuğg.Doç.Dr. Oktay BİNGÖL

Rehine Diplomasisi (Hostage Diplomacy)

Devletlerin dış politikalarında kullandıkları çeşitli siyasal etkileme yöntem ve tekniklerini ifade eden diplomasinin bugünkü anlamında kullanımının Rönesans dönemi sonlarından itibaren Kuzey İtalya'nın şehir devletleri arasındaki etkileşimde başladığı kabul edilir. Süreç içerisinde Alplerin dışına taşan diplomasi yoluyla etki uygulama geleneği XVII-XIV yüzyıllar arasında Avrupa güç dengesi mücadelelerinde altın devrini yaşadı. Teknolojik gelişmeler ve artan iletişim olanakları, devletlerin merkezileşmesi ve sürekli halen gelen kriz ve çatışmalar diplomasinin araçlarını ve tekniklerini etkiledi.

Değişen koşullara uyum göstermeye çalışan devletler diplomaside yeni usuller geliştirdiler. Eski dönemlerde iki devlet arasında **ikili diplomasi** önde iken, Avrupa'da ortak çıkarları olan monarşilerin temel yöntemi olarak **çok taraflı diplomasi** hâkim olmaya başladı. 1648 Westphalia Kongresi çok taraflı **konferans diplomasinin** öncüsü oldu. Dünya savaşları sonrası uluslararası örgütlerin sayısında ve etkinliğindeki artış, konferans diplomasisine göre sürekliliği öne çıkan **parlamentar diplomasinin** gelişimine fırsat yarattı. XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bir taraftan nükleer silahlarla ortaya çıkan dehşet dengesi diğer taraftan iletişim teknolojilerinin artması liderler arasında **zirve diplomasisini** yükseltti. I. Dünya Savaşı'ndan sonra açıklık temel bir norm olarak taraftar bulmaya başlamakla birlikte diplomaside gizlilik her zaman varlığını korudu. Hükümetler ile kamuoyları arasındaki ilişkinin yapısı çoğu zaman hükümetleri diplomasiyi belirli aşamalarda ve durumlarda gizli olarak yürütmeye zorladı. Bazı anlaşmaları kamuoyunun öğrenmesi on yıllar alırken bazıları ebedi sır olarak kaldı, bu tür gizlilik doğal olarak spekülasyonlara ve komplo teorilerine temel teşkil etti. Toplumlar arasında artan iletişim hükümet başkanlarını, bakanları ve üst düzey bürokratların rol aldığı **birincil diplomasiyi** (1.track diplomacy), sivil toplum örgütlerinin, toplumsal grupların kanaat önderlerinin, iş çevrelerinin, çıkar gruplarının, akademisyenlerin ve daha geniş temelde kamunun dâhil olduğu **ikincil ve üçüncül diplomasi** formlarına dönüştürdü (2. track and 3.track diplomacy).

Diğerlerini etkileme yoluyla kendi isteklerimizi gerçekleştirmeyi amaçlayan diplomasi 21. yüzyılda hemen her konuda ve sektörde konuşulmaya başlandı. Bu bağlamda enerji diplomasisi, savunma sanayi diplomasisi, çevre diplomasisi ve kültürel diplomasi öne çıktı.

Küreselleşme devlet aleyhine sonuçlar üretirken diplomasi de bir dış politika vasıtası olarak sadece devlete ait olma özelliğini kaybetti. Devlet dışı aktörler artan bir şekilde diplomasiyi kullanmaya başladılar. Terör örgütlerinin ve devlet dışı grupların diplomasi yürüten birimleri ve devletlerin nezdinde diplomasi temsilcilikleri yaygınlaştı. Devlet dışı aktörler özellikle kapalı kapılar ardında yürütülen diplomatik süreçlerde ve açık ortamlarda birincil aktörler himayesinde yer buldular.

Diplomasi, normatif olarak politika ile uluslararası hukukun, milli çıkarlar ile bu çıkarların dile getirildiği dış ortamın sınırlarında yürütülür. Diplomasi devletlerin politikalarını uluslararası hukuk dilinde yeniden ifade eder. Bu nedenle diplomasi uluslararası hukukun normları tarafından etkilenir ve çevrelenir. Diplomasi temsilciliklerinin çalışmasının da yerleşmiş uluslararası kurallara göre olması beklenir.

Günümüzde diplomaside ilgi çekmeye başlayan yeni bir kavram **rehine diplomasisi** (*hostage diplomacy*) dir. Kişiler ve toplumsal gruplar arası ilişkilerde rehine almanın (*hostage taking*) insanlık tarihiyle paralellik taşıdığına şüphe yok. Ancak rehine alma iletişim çağına kadar meydana geldiği coğrafyanın dışında fazla bilinmedi ve etkisi sınırlı kaldı.

Siyasi birimlerin (devletler ve devlet öncesi siyasi birimler) siyasi, ekonomik ve askeri avantaj sağlama amaçlarıyla rehine alma eylemlerinin tarihi de oldukça eski. Rehinlerin stratejik bir vasıta olarak kullanıldığı ilk örneklerden birisi M.Ö 15. yüzyılda Mısırlıların Suriye’yi işgali sırasında onlarca çocuğu esir olarak alarak Mısır’a göndermesidir. Esirler, Suriye’nin ileri gelenlerin çocuklarıydı. Mısır Krallığı çocukları iki stratejik amaçla kullandı. Çocukların hayatlarının devamını Suriye’deki ailelerin boyun eğmesine ve işbirliği yapmasına bağladı. Ayrıca ve daha önemlisi çocukları Mısırlılaştırarak ve eğiterek Suriye’ye gönderdi ve kendine bağımlı yeni nesil yönetimlerin oluşmasını mümkün kıldı.

Bu tür stratejik rehine olguları imparatorluklar var olduğu sürece devam etti. Daha zayıf siyasi birimler güçlülerle olan mücadelelerinde rehine almayı güçteki asimetrinin zorunluluğu olarak gördüler. Kralların aile fertleri, prenslerin nişanlıları, din adamları, üst düzey yöneticiler ve yabancılar stratejik değer ifade ettikçe ve kolay hedef olarak değerlendirildiğinde rehin alındılar. Rehineleri kurtarmak için seferler düzenlendi.

19. yüzyıl sonlarından itibaren diplomasinin kuralları yerleştikçe devletler arasında rehine alma eylemleri azalarak devlet dışı grupların ve terör örgütlerinin başvurduğu bir eylem türüne dönüştü. Dünya savaşları sonrası devam eden ulusal kurtuluş savaşlarında asimetrik bir vasıta olarak sıklıkla başvuruldu. Terör örgütleri için rehine alma stratejik bir eylem olarak siyasi, ekonomik, psikolojik ve askeri bir değer ifade etti. II. Dünya Savaşı sonrası artan kitlesel iletişim olanakları rehine almayı, tercih edilen bir eylem şekline dönüştürmeye başladı.

Devletler de devlet dışı aktörler gibi 1970’lerden itibaren rehine almaya stratejik bir araç olarak başvurmaya başladılar. Örneğin 1979 devrimi sonrası Tahran’da 66 ABD vatandaşı rehin alındı ve kriz 444 gün sürdü. Sonraki yıllarda rehine alma işlemi “haydut devlet” olarak literatüre sokulan

demokratik olmayan rejimlere özgü bir olguya dönüştü. 1990’larda Kuzey Kore ve Çin’in uygulamaları uluslararası kamuoyunun tepkisini çekti. Bu devletler sadece yabancı uyrukluları değil kendi vatandaşlarını da rehin aldılar. Krizler uzun pazarlıklar ve karmaşık bir diplomasi sonucu çözülebildi. Anti demokratik rejimler rehine alma eylemlerini, kendi iç hukuklarını kullanarak yasallaştırmaya ve meşrulaştırmaya çalıştılar. Rehine alınanlar casuslukla ve mevcut rejimleri devirmeye kalkışmakla suçlandılar. Bu tür suçlamalar iç kamuoyunun desteğini sağlamakta kısa vadede çoğunlukla işe yaradı, kitleleri “milli dava” etrafında kenetledi ve diktatörleri güçlendirdi.

Rehine alma eylemlerinin nesnelere çoğunlukla başvuranların arasındaki krizle doğrudan ilgisi olmayanlardı. Eylemin masum kurbanları olarak acı çektiler ve çoğu durumda seyirlik bir şekilde hayatlarını kaybettiler. Rehinelere kurtarmak için yürütülen diplomaside taviz verme ve zorlama bir arada kullanıldı. Bu süreçlerde bir taraftan askeri-polisiye müdahale teknikleri gelişirken diğer taraftan görüşme ve müzakere alanlarına yeni boyutlar eklendi. Avrupa’da Rönesans sonrası XIX. yüzyıla kadar gelişen diplomasi normları zorlanmaya başladı.

Rehinecilere taviz verildikçe eylemin stratejik değeri arttı. Başvuran, eylemin işe yaradığını düşündükçe benzer olaylar yaygınlaştı. Diğer taraftan başvuranlar, rehine almayı yasallaştırmak ve meşrulaştırmak için ortaya attıkları ve gerçekte kamuoyunu etkilemeyi amaçlayan gerekçelere, etraflarında kümelenen rant kollayıcıların (kontrol altındaki medya, organik ve inorganik danışmanlar/aydınlar, kullanan iş çevreleri) ve bilişsel kapanma sürecinin etkisiyle kendileri de inanmaya başladılar. Bu şekilde stratejik bir vasıtası olarak görülen rehine alma başvuranların bilinçlerini esir aldı, devletler ve ilgili ülkeler arasındaki kızgınlıklar ve öfkeler kalıcılığa başladı. Başvuranlar iktidarlarını devam ettirirken kitleler çağdaş dünyadan soyutlanarak, “gururlu” ancak her yönden kusurlu bir yaşama mahkûm oldular.

Geçmişte esir düşmek ve rehine alınmak onur kırıcı bir durumdu. Onur ancak esarete direnenek, isyan çıkararak ve kaçıp kurtularak korunabiliyordu. Direnmeyenler casuslukla ve işbirlikçilikle suçlanırdı. Bu ilişki stratejik rehinelikte değişti. Günümüzün stratejik rehinelere kahraman muamelesi görmeye ve ödüllendirilmeye başlandı. Bu durum rehine alan ile rehine arasındaki sempatiyi niteleyen Stokholm sendromunun ötesinde yeni psikolojik tanımlamayı da gerektiriyor.

Son birkaç yıldır rehine diplomasisi yapmakla suçlananların arasında ne yazık ki Türkiye de girdi. Konu kapsamında Türkiye aleyhine yazılan yazılar ve yapılan haberler Rahip Brunson kriziyle zirveye taşındı. Bu tür olumsuz ve hak edilmeyen bir algı inşasına ve saldırıya karşı yolu, etkili bilgi hareketinin ötesinde tam demokrasi ve gerçek hukuk devleti olabilmekten geçiyor.

Bu belgede yer alan hususların **tüm sorumluluğu yazarlara ait olup** MSE’ye üyelerini bağlamaz. Bu belgenin her hakkı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu esasları çerçevesinde MSE’ye aittir. Alıntılarda <http://merkezstrateji.com/> uzantısının verilmesi, belgenin tamamına ulaşılabilmesi için zorunlu tutulmuştur.